

A magyar helyesírás szabályai

Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 611 old.

1832-ben jelent meg az első helyesírási szabályzat *Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai* címmel, *A' Magyar Tudós Társaság' különös használatára* alcímmel mindössze 32 oldalon, tizennégy pontban foglalva össze a legfontosabb tudnivalókat.

Az elmúlt több mint 180 évben jelentős mértékben megváltozott írásgyakorlatunk, egyre többen írnak, egyre nagyobb a helyesen megformált szövegek iránti igény, s mind többen vannak, akik kritikus szemmel olvassák a legkülönbözőbb írásműveket.

Az MTA az előző kiadás (1984) óta felmerült elvárásoknak megfelelő, új kiadású szabályzatot hozott létre. „A szabályzat azonban nem lehet örök, nem maradhat változatlan, hiszen folyton változik maga a nyelv és részben a nyelvről való felfogásunk is. Időről időre (húsz-harminc évenként) szükség van a szabályzat módosítására, a nyelv változásaihoz való hozzáigazításra” – olvashatjuk az indoklást az előszóban.

A szabályzat szerkezetének főbb elemei lényegében nem változtak az előző kiadáshoz képest: előszó, szabályzat, szótár és tárgymutató alkotja legnagyobb részét. Új elem, hogy külön fejezet foglalkozik a szabályzat használatával, a kötet végén megismerhetjük a szabályzati rész változásait, szó esik a példaanyag és a szótár megújulásáról, továbbá találunk egy jegyzéket is a megváltozott helyesírású szavakról (595–608. old.).

A szabályok döntő többsége változatlan, néhány részlet azonban új. Mindenekelőtt kijavították a korábbi kiadás nyilvánvaló hibáit (sajnos ilyenek minden kiadványban vannak; a szerkesztők kérik is a használókat, hogy az új kiadásban talált hibákra hívják fel figyelmüket). Pontosították a szövegeket. Az előző kiadás példáit kibővítették. Például: az új szabályzat 23. pontjában az *ú, ű* végű egy szótagú főnevekre 57 példa van (a 11. kiadásban 18 volt). Didaktikai szempontból átszerkesztettek egyes részeket. Kivettek a szabályozás alól néhány korábban szabályozott témát. Például: kimaradt a postai címzésekkel foglalkozó rész, mivel azt a posta írja elő. Szabálypontokat enyhítettek, írásmódokat választhatóvá tettek. Ez utóbbira példa: az ingadozó kiejtésű *h* végű főnevek *-val, -vel* ragos alakjait kétféleképpen is írhatjuk, egyaránt helyes a *dűhhel, düvel* írásmód (82.e pont). Bővítettek és kiegészítettek szabálypontokat, újakat vettek fel. Ilyen újdonság a kettőnél több szóból álló (többszörös) összetételek írásában az *i* képző megváltozott szerepe, amelyet most már nem kell a szótagszámlásába beszámítani (más képzőket viszont igen): *munkaerőpiac* (hat szótag) + *i* képző, a 11. kiadás szerint *munkaerő-piaci*, az új szabály szerint *munkaerőpiaci* a helyes írásmód. Kevés szabály- és szabálypontváltozás is történt. Egy példát említve, korábban csak a családnevekre volt érvényes, hogy a hosszú mássalhangzóra végződőkhöz az azonos betűvel kezdődő toldalékot kötőjellel kapcsoljuk (*Kiss-sel*). Az új szabályzat másként fogalmaz: „A toldalékolás következtében egymás mellé kerülő három azonos mássalhangzót jelölő betűt kettőzöttre egyszerűsítjük ... A szabály nem érvényesíthető a tulajdonnevekre.” (93. pont) Vagyis *Széll-*

lel, Mariann-nal, Tallinn-nal, Blikk-vel a helyes írásmód. Szintén változás, hogy a *-fajta, -féle, -nemű, -rét, -rétű, -szerű* szavakat utótagnak, összetételi tagnak tekintjük, és ezeket a közszókkal egybeírjuk. „Ebből következik, hogy ha a *-szerű* utótag sz végű szóhoz járul, nem egyszerűsítjük a kétjegyű betűt”: *ézszerű, gipszszerű, kovászszerű*.

A példaanyag és a szótár is megújult. Új szavakat vettek fel, elavultakat hagytak ki, határon túli szavak kerültek bele. Figyelembe vették, hogy bizonyos szavak kiejtése megváltozott az előző kiadás óta (korábban *árboc* > ma *árbóc*, *bura* > *búra*, *immunis* > *immunis* stb.), hogy a jelentésváltozás egybeírást indokol (*nagyra törő* > *nagyratörő*, *tenyérbe mászó* > *tenyérbemászó* stb.), hogy a szaknyelv másként írja a szót (*első fokú ítélet* > *elsőfokú ítélet*, *vegyes úszás* > *vegyesúszás* stb.), hogy az írásmód nem felel meg a korábban rögzített szabályoknak (*élethalálharc* > *élet-halál harc*, *örökkön-örökké* > *örökkön örökké* stb.).

A kötet végén jegyzékben találjuk a megváltozott helyesírású szavakat, egymás mellé téve a 11. és 12. kiadás szavait. Néhány példa az új, helyes írásmódra: *céh, céhvel* v. *céhhel*; *dzsessz* v. *jazz*; *e-mail* v. *ímél*, *e-mail-cím* v. *ímélcím*; *görögkatolikus*; *intellektuel* v. *entellektüel*; *keménytojás (=főtt)*; *május elseje* v. *1.* v. *1-je*, *május elseji* v. *elsejei* v. *1-i* v. *1-ji* v. *1-jei*, *május elsején* v. *1-én* v. *1-jén*; *standard* v. *sztenderd*; *státus* v. *státusz*; *tajszám*; *zárt körű*.

Lehetetlen egy rövid ismertetésben felsorolni az új helyesírási szabályzat minden változását. Ezek megismerését és alkalmazását az olvasónak kell elvégeznie. Különösen fontos, hogy a logopédusok, akik a helyesírás zavarai (a dizortográfiával) is foglalkoznak, elmélyüljenek tanulmányozásában, és írásuk megfeleljen a szabályzatban megfogalmazott normának (követelménynek, standardnak), annak ellenére, hogy tudjuk, a helyesírási szabályzat be nem tartása nem von maga után szankciót (büntetést), hiszen az Országgyűlés nem foglalta törvénybe. Az igényesség követelménye azonban arra int minket, hogy körültekintően járjunk el – elsősorban a másoknak szánt – írásunk megfogalmazásakor és kezünkben lévő kiadásakor.

Számos tanulmány foglalkozik az új helyesírási szabályzattal. Aki részletesebben is meg kívánja ismerni a változásokat, annak elsősorban a szabályzat tanulmányozását ajánlom, de érdemes elolvasni a szakfolyóiratokban megjelent tanulmányokat is, például ezeket:

Veszelszki Ágnes: http://www.c3.hu/~magyarnyelv/16-1/VeszelszkiA_MNy_16-1.pdf

Keszler Borbála: <http://nyelvor.c3.hu/period/1393/139301.pdf>

Lőrök József